

A k a d e m i c k ý BULLETIN

8/95

AKADEMIE
VĚD
ČESKÉ
REPUBLIKY

Z 38. zasedání Akademické rady AV ČR

Zasedání Akademické rady se konalo 9. května 1995 a řídil je předseda Akademie věd R. Zahradník.

V **informaci o aktuálních otázkách** (bod II) podal R. Zahradník zprávu o pozitivním výsledku projednání Státního závěrečného účtu AV ČR za rok 1994 ve Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu Poslanecké sněmovny Parlamentu. Dále seznámil přítomné s průběhem jednání s ministrem životního prostředí Ing. F. Bendou, CSc., které se uskutečnilo 27. dubna 1995. Rovněž informoval o připravované žádosti místopředsedovi vlády a ministru financí Ing. J. Kočárníkovi ve věci finanční podpory vybraných vědeckých programů. Pokud jde o přípravu materiálu o koncepci vědy a postavení AV ČR, který má být projednáván ve vládě ČR, bylo konstatováno, že MŠMT dosud AV ČR nepožádalo o spolupráci na jeho další přípravě.

AR uložila H. Illnerové a V. Pačesovi, aby připravili do 3 týdnů pro ministra životního prostředí stručné návrhy vědeckých projektů, které by byly využitelné pro státní politiku v této oblasti.

Návrh **úpravy jednacího řádu Akademické rady** (bod III) uvedl R. Zahradník s tím, že je předkládán v zájmu upřesnění kruhu osob zvaných na zasedání Akademické rady.

AR schválila toto nové znění § 1, odst. (3), první věty svého jednacího řádu: „Na zasedání Rady jsou vedle jejích členů pravidelně zváni tajemník Rady, ředitel Kanceláře AV ČR a vedoucí jejího ekonomicko-technického a tiskového odboru, předseda Dozorčí komise Akademického sněmu, zástupce Grantové agentury AV ČR a podle rozhodnutí předsedy Akademie i další pracovníci.“

Zprávu o zahraniční spolupráci AV ČR, jejím současném stavu a výhledu do budoucna (bod V) s podrobným výkladem k rozsáhlému materiálu, obsahujícímu transformační záměry AV ČR v oblasti zahraniční spolupráce, přednesl J. Niederle. Pozornost věnoval především formám uskutečňování spolupráce prostřednictvím dohod (přímá meziústavní ujednání, mezinárodní dohody AV ČR a vládní dohody), národních vědeckých komitetů při ICSU, mezinárodních vládních a nevládních organizací (např. CERN, SÚJV Dubna, UNESCO, EERO, NSF) a vědeckých programů Evropské unie. Výrazný je rovněž podíl Akademie na organizaci důležitých mezinárodních setkání a zahraničních návštěv a při rozvíjení zahraniční spolupráce vědeckých společností. V rozpravě byla oceněna vykonaná práce související s přípravou materiálu a byly zodpovězeny dotazy.

AR vzala na vědomí předloženou zprávu s připomínkou ke způsobu vyjádření finančního zajištění zahraničních styků AV ČR.

Návrh na převzetí záštity AV ČR nad XXI. mezinárodní konferencí o fyzice nízkých teplot (bod VI) uvedl J. Niederle s tím, že na konferenci se předpokládá účast asi 1200 vědců z celého světa včetně několika nositelů Nobelových cen.

AR vyslovila souhlas s převzetím záštity AV ČR nad touto konferencí, která se bude konat v roce 1996 v Praze.

Návrh na doplnění Českého komitétu pro matematiku (bod VII) uvedl J. Niederle.

AR vyslovila souhlas se jmenováním těchto nových členů Českého komitétu pro matematiku: Doc. RNDr. P. Drábka, DrSc. (Západočeská univerzita, Plzeň) a RNDr. P. Krejčího, CSc. (MÚ),

Návrh na rekonstrukci Českého národního komitétu mezivládního programu UNESCO Člověk a biosféra (MAB) (bod VIII) uvedl J. Niederle.

AR vyslovila souhlas s uvolněním těchto členů komitétu: Doc. Ing. A. Bučka, CSc. (Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně), RNDr. J. Čeřovského, CSc. (IUCN), Prof. Ing. E. Klima, DrSc. (Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně), PhDr. D. Kvasničkové, CSc. (Ekogymnázium), Ing. RNDr. V. Mejstříka, DrSc., Prof. RNDr. M.

Dne 16. května 1995 se uskutečnilo ve vile Lanna v Praze valné shromáždění členů Učené společnosti České republiky, první od jejího založení v květnu loňského roku. Odpoledního jednání se jako čestný host krátce účastnil prezident republiky Václav Havel. (Na snímku J. Kroulíka spolu s předsedou AV ČR Rudolfem Zahradníkem). Podrobněji viz str. 2.

Rychnovské, DrSc. (PřF Univerzita Palackého). Dále vyslovila souhlas s jmenováním těchto nových členů komitétu: Ing. P. Lepešky (MH ČR), RNDr. K. Friedla (MZ ČR), Doc. RNDr. J. Doležala, CSc. (MŠMT ČR), Doc. RNDr. Ing. M. Marka, CSc. (ÚEK), Doc. RNDr. P. Kováře, CSc. (PřF UK), Doc. RNDr. M. Braniše, CSc. (UK), RNDr. J. Plesníka (IUCN), JUDr. S. Mlčocha (právního poradce), RNDr. E. Jelínkové (vědecké tajemnice).

Zpráva o činnosti Českého historického ústavu v Římě (bod IX) přednesl V. Herold, který mj. zdůraznil hlavní úkoly vědeckého programu tohoto ústavu, mezi něž náleží zejména dokončovací práce na VII. dílu edice Monumenta Vaticana Res Gestas Bohemicas Illustrantia, heuristické a kolační práce na ediční řadě Epistulae et Acta Nuntiorum, edice Monumenta Vaticana (tzv. Tomus prodromus, 1306–1342) apod. V diskusi byla oceněna dosavadní práce ČHÚ jako společného pracoviště AV ČR a Filozofické fakulty UK a zejména podíl Historického ústavu AV ČR při jejím organizování.

AR vzala na vědomí zprávu o činnosti Českého historického ústavu v Římě a komise ČHÚ za rok 1994 a I. čtvrtletí 1995 včetně nového statutu tohoto ústavu a vyslovila souhlas s doplněním Komise ČHÚ v Římě o tyto členy: PhDr. J. Zachovou, CSc. (HÚ), Doc. PhDr. F. Vrhela, CSc. (FF UK) a PhDr. O. Sládka, CSc. (Archivní správa MV). Dále uložila V. Heroldovi informovat AR do konce června 1996 o další činnosti tohoto ústavu.

O vydávání Komenského spisů a o činnosti Fondu pro vydávání a šíření díla J. A. Komenského (bod X) podrobně informoval V. Herold. Upozornil i na některá připravovaná první novodobá vydání Komenského spisů, např. „Grammatica Latino–vernacula“ a „Schola Pansophica“, jakož i první kritická vydání velkých jazykových učebnic „Vestibulum“ a „Atrium“.

AR uložila V. Heroldovi dále sledovat uvedenou problematiku a podle potřeby informovat AR.

Návrh na udělení čestných plakét AV ČR (bod XI) uvedl R. Zahradník.

AR vyslovila souhlas s udělením zlaté oborové čestné plakety J. Heyrovského za zásluhy v chemických vědách Prof. Koji Nakanishi, Department of Chemistry, Columbia University, New York, USA, a vzala na vědomí, že vědeckým pracovnícem Polské akademie věd Dr. Alicji Kurek–Tyrlík, PhD, a Dr. Marii Gumulka, PhD bude udělena pamětní medaile J. E. Purkyně.

Návrh na udělení Cen Akademie věd ČR v roce 1995 (bod XII) uvedl R. Zahradník s tím, že v souladu se směrnicí předložily vědecké rady pracovišť AV ČR celkem 13 návrhů na udělení Cen AV ČR, z toho 4 návrhy na udělení Cen AV ČR pro mladé vědecké pracovníky. Došlé návrhy byly posuzovány ve vědních oblastech se zřetelem k vědeckému významu prací, k mezinárodnímu ohlasu a k využití. Hlasováním v AR byly uděleny 3 Ceny AV ČR a 2 Ceny AV ČR pro mladé vědecké pracovníky. V diskusi byl podpořen nový způsob udělování peněžitých odměn k uděleným Cenám, který navrhl V. Petrus. Rovněž bylo doporučeno, aby ocenění pracovníci v rámci cyklu připravovaných vědeckých setkání přednesli přednášky o výzkumech, za které byly uděleny ceny. AR udělila Ceny Akademie věd ČR za vynikající výsledky velkého vědeckého významu:

Prof. Ing. Rudolfa Autratovi, DrSc., řediteli Ústavu přístrojové techniky AV ČR, za práci „Monokrystalická detekce elektronů v elektro-
nové mikroskopii“ s peněžitou odměnou 50 000.– Kč,

Ing. Karlu Duškovi, DrSc., vedoucím vědeckému pracovníku Ústavu makromolekulární chemie AV ČR, za práci „Teorie polymerních sítí a jejich aplikace“ s peněžitou odměnou 50 000.– Kč,

Prof. PhDr. Františku Šmahelovi, DrSc., řediteli Historického ústavu AV ČR, za práci „Husitská revoluce, sv. I–IV.“ s peněžitou odměnou 50 000.– Kč.

Dále udělila AR Ceny Akademie věd ČR pro mladé vědecké pracovníky:

Martinu Marklovi, CSc., vědeckému pracovníku Matematického ústavu AV ČR, za práci „Teorie deformací v topologii, algebře a matematické fyzice“ s peněžitou odměnou 25 000.– Kč,

RNDr. Petru Navrátilovi, CSc., vědeckému pracovníku Ústavu jaderné fyziky AV ČR, za práci „Model interagujících bosonů: fenomenologické studie a mikroskopické přístupy“ s peněžitou odměnou 25 000.– Kč.

Návrh „Metodických pokynů k uzavírání smluv o sdružení, smluv o spolupráci, smluv o nájmu nebytových prostor a smluv nájemních v AV ČR“ (bod XV) uvedli F. Novák a V. Petrus s tím, že jde o metodickou pomůcku, která má pracovištím sloužit k orientaci ve složitosti právní úpravy v daných oblastech.

AR tyto metodické pokyny schválila s připomínkami, zrušila s oka-

mžitou účinností pokyn vědeckého sekretáře ČSAV č. 4/1992 o uzavírání smluv o spolupráci a smluv o sdružení pracovišť ČSAV s jinými organizacemi, a uložila F. Novákovi a V. Petrusovi, aby seznámili s metodickými pokyny k uzavírání výše uvedených smluv ředitele pracovišť AV ČR formou hromadného dopisu a informovali pracoviště o zrušení uvedených interní normy.

Návrh na vypsání výběrového řízení na obsazení funkce ředitele Ústavu molekulární genetiky AV ČR (bod XVI), předkládaný vzhledem k ukončení čtyřletého funkčního období dosavadního ředitele, uvedla H. Illnerová.

AR jmenovala komisi pro výběr ředitele Ústavu molekulární genetiky AV ČR ve složení: RNDr. H. Illnerová, DrSc. (AR AV ČR) – předsedkyně, Doc. MUDr. J. Bubeník, DrSc. (ÚMG AV ČR), RNDr. Petr Dráber, CSc. (ÚMG AV ČR), Doc. MUDr. M. Elleder, DrSc. (I. LF UK), RNDr. A. Holý, DrSc. (ÚOCHB AV ČR), RNDr. V. Jonáková, CSc. (ÚMG AV ČR), Doc. RNDr. V. Jirků, CSc. (VŠCHT), Prof. MUDr. V. Křen, DrSc. (FVL UK), RNDr. M. Lipoldová, CSc. (ÚMG AV ČR), Prof. MUDr. O. Nečas, DrSc. (LF MU), Ing. J. Plachý, CSc. (ÚMG AV ČR), RNDr. J. Spířek, CSc. (MBÚ AV ČR), Doc. RNDr. M. Tichá, CSc. (PřF UK), Prof. MUDr. V. Vonka, DrSc. (Úst. hemat. a krevní transfúze), Prof. RNDr. S. Zadražil, DrSc. (PřF UK). AR uložila J. Škodovi, aby ve spolupráci s H. Illnerovou zajistil vypsání výběrového řízení na místo ředitele ÚMG.

Zpráva o průběhu likvidace a stavu majetku po bývalých Vývojových dílnách AV ČR (bod XVII) zdůvodnil M. Šolc.

AR vyslovila souhlas s dosavadním postupem pracovní skupiny vytvořené ke koncepčnímu řešení problémů spojených s ukončením činnosti Vývojových dílen a k minimalizaci ztrát na majetku AV ČR a s postupem při vypořádání zbývajících částí majetku Vývojových dílen dle předloženého návrhu. AR ukončila činnost pracovní skupiny k problematice Vývojových dílen ke dni 9. 5. 1995 a vyslovila jejím členům za vykonanou práci poděkování. AR uložila J. Škodovi dorešit problémy s fyzickou likvidací neupotřebitelné části majetku a při postupném vymáhání neuhrazených pohledávek.

Ukončení činnosti pracovní skupiny pro zabezpečení organizačních změn v AV ČR (bod XVIII) zdůvodnil J. Škoda s tím, že ustavená skupina již pravidelně nevykonává činnost a její funkci převzaly věcně příslušné útvary KAV.

AR vyslovila souhlas s ukončením činnosti skupiny ZOZ KAV vyslovila jejím členům poděkování za vykonanou práci a uložila J. Škodovi nadále zajišťovat v rámci KAV ČR úkoly vyplývající z likvidace zrušených pracovišť AV ČR.

Materiál o zabezpečení výjezdního rozšířeného zasedání Vědecké rady AV ČR spojeného se seminářem „Oborová diferenciaci v AV ČR“ (bod XIX) uvedl J. Velemínský. V diskusi bylo doporučeno uskutečnit zasedání v Třebíči s tím, že V. Petrus ověří cenové možnosti v tomto zařízení AV ČR. Pokud jde o program, bylo doporučeno spojit otázky oborových analýz i s přípravou rozpočtu AV ČR na budoucí léta.

Seznam národních vědeckých komitétů, zastřešených Mezinárodní radou vědeckých unií (ICSU) (bod XXI/2) uvedl J. Niederle. V rozpravě bylo doporučeno iniciovat změny ve složení jednotlivých komitétů se zřetelem na zapojení mladších vědeckých pracovníků. Pokud jde o mechanismus projednávání změn, bylo dohodnuto, že vždy před předložením materiálu do Akademické rady se k navrhovanému složení komitétu vyjádří příslušný člen Akademické rady odpovědný za danou vědní oblast.

Informace o stavu přípravy 69. Valného shromáždění Union Académique Internationale v Praze (bod XXI/3), které se uskuteční ve dnech 12.–17. června t.r., přednesl V. Herold. Záštitu nad tímto významným mezinárodním setkáním převzal prezident České republiky Václav Havel. Předpokládá se, že na zahájení vystoupí ministr RNDr. Igor Němec.

První valné shromáždění Učené společnosti ČR

První valné shromáždění členů Učené společnosti České republiky od jejího založení v květnu loňského roku se uskutečnilo v úterý 16. května 1995 ve vile Lanna v Praze. Odpoledního jednání se krátce jako čestný host zúčastnil prezident republiky Václav Havel.

Předseda Učené společnosti ČR Prof. R. Zahradník přednesl v úvodu zasedání výroční zprávu hodnotící hlavní činnosti Společnosti v prvním roce její existence, charakterizoval aktuální úkoly a záměry Společnosti pro nejbližší období. Mj. konstatoval, že na devíti pracovních zasedáních bylo předneseno 7 odborných přednášek a v prosinci loňského roku se

uskutečnilo speciální zasedání Společnosti věnované státní vědní politice a vztahům mezi vysokými školami a Akademii věd ČR.

V odborné přednášce, věnované historii českých učených společností, vzpomenu Prof. J. Petráň oběti II. světové války z řad vysokoškolských učitelů a vědců, jmenovitě pak 17 členů Královské české společnosti nauk a členů České akademie věd a umění.

Valné shromáždění dále schválilo doplnění dosavadních stanov Společnosti a v tajném hlasování zvolilo 10 nových řádných a 9 zahraničních čestných členů Společnosti, čímž počet řádných členů Společnosti vzrostl na 46.

Valné shromáždění vyslovilo svou podporu všestrannému rozvoji kritického vědeckého myšlení v české společnosti a upozornilo na vážná rizika, vyplývající z příklonu části veřejnosti k módním leč nepravdivým pavědám.

Novými řádnými členy Společnosti byli zvoleni RNDr. Vladimír Dvořák, DrSc., Prof. Ing. Jaroslav Churáček, DrSc., RNDr. Svatopluk Krupička, CSc., Prof. RNDr. Jan Peřina, DrSc., Doc. Dr. Ing. Jaromír Plešek, CSc., Doc. PhDr. Zdeněk Smetánka, CSc., Prof. RNDr. Jaroslav Smítal, DrSc., Prof. Ing. arch. Vladimír Šlapeta, DrSc., Prof. PhDr. František Šmahel, DrSc., a Doc. MUDr. Jan J. Štěpán, DrSc. Čestnými členy Společnosti byli zvoleni Prof. Jiří Čížek, DrSc., FRSC (Kanada), Prof. Dr. Zdeněk Johan (Francie), Prof. RNDr. Ladislav Kováč, DrSc. (Slovensko), Prof. Dr. Jaroslav Koutecký (SRN), Prof. Jaroslav Krejčí (Velká Británie), Prof. RNDr. Josef Michl, CSc. (USA), Prof. J. Paldus, FRSC (Kanada), Prof. RNDr. Miroslav Plavec, DrSc. (USA), Doc. RNDr. Zdeněk Švestka, DrSc. (Holandsko).

JK

Československo-americký vědeckotechnický program

V rámci mezivládní dohody o vědeckotechnické spolupráci s USA schválila Společná rada v letošním roce k financování 22 nových projektů z různých oblastí výzkumu. Celková výše přidělených prostředků na spolupráci činí 15 822 110,- Kč a 525 596,- USD.

Seznam schválených projektů – podle oblastí výzkumu, s uvedením řešitelů a vládních orgánů české a americké strany, zodpovědných za jejich výběr a realizaci:

Ochrana životního prostředí

94 009 Káš – Steinberg	Epiteliální buňky k testování toxicity	MŽP ČR EPA
94 035 Květ – Adams	Společná ekologická studie	MŽP ČR EPA
95 033 Skalík – Otto	Český neurotoxický projekt	MŽP ČR EPA
95 056 Fárník – Garcia	Spektrometr tvrdého RTG záření	MŠMT ČR NOAA

Zdravotnické a lékařské vědy

94 043 Ježek – Garlid	Vliv mastných kyselin u transportních proteinů	MZ ČR DHHS
95 011 Kovář – Kemp	Na transferinu nezávislý příjem železa	MZ ČR DHHS
95 049 Eybl – Borowitz	Neurotoxita trimethylcinnu	MZ ČR DHHS

Energetika

95 005 Vašek – Mazurkiewicz	Rozměňování uhlí vodním paprskem	MPO ČR DOE
95 018 Kudrnovský – Gonis	Fázová stabilita	MŠMT ČR DOE
95 050 Jícha – Strykowski	Trysky a spreje ve spalovacích komorách a motorech	MPO ČR DOE

Základní vědy

95 008 Lejček – McMahon	Lom v bikrystalech	MŠMT ČR NSF
-------------------------	--------------------	-------------

96 010 Tuzar – Munk	Asociace blokových kopolymerů	MŠMT ČR NSF
95 043 Fiala – Schriver	Plazmové vlny	MŠMT ČR NSF

Technický výzkum

95 009 Vlček – Composto	Methakrylátové blokové kopolymery	MŠMT ČR NSF
95 024 Sikora – Šolc	Mnohosložkové polymerní směsi	MŠMT ČR NSF

Racionální využívání přírodních zdrojů

95 051 Kadlec – Diehl	Rekonstrukce paleoprostředí	MŽP ČR USGS
95 057 Frýda – Blodgett	Prvohorní gastropodi jako indikátoři změn paleoprostředí	MŠMT ČR USGS
95 036 Bartoš – Miller	Ekologie jelence viržinského	MŽP ČR SMI

Zemědělství

95 022 Tupý – Boss	Signalizace při vývoji	MŠMT ČR USDA
95 042 Dreiseitl –	Rez ječná a padlí travní u ječmene	MZe ČR USDA
95 047 Fulka – First	Klonování embryí	MZe ČR USDA

Jiné

95 028 Šprinc – Henry	Impulzní pohonné jednotky	MD ČR USDT
-----------------------	---------------------------	------------

Projekty měly být v souladu s Programovým prohlášením (část B) CS-US VT programu financovány původně od 1. dubna 1995. Vzhledem k technickým problémům se však zatím nepodařilo přispěvků obou vlád na podporu uvedené spolupráce převést na naše účty. Opožděné vyplacení grantů nebude mít vliv na délku a využití přidělených prostředků – fiskální rok pro projekty bude počítán ode dne datování „Grant Letter“, který je oficiálním potvrzením o schválení grantu.

CS-US VT program oznamuje, že vzhledem k omezením ve státním rozpočtu USA nebude až do odvolání přijímat nové návrhy projektů na spolupráci pro rok 1996.

Zprávy AV ČR

Akademická rada Akademie věd ČR vyhlašuje výběrové řízení na obsazení funkce ředitele Ústavu molekulární genetiky AV ČR.

Požadavky:

Vysokoškolské vzdělání příslušného zaměření, praxe v oboru, významné výsledky tvůrčí vědecké činnosti, organizační schopnosti a zkušenosti, jazykové znalosti, morální bezúhonnost.

Příhlášky se stručným životopisem, doklady o dosažené kvalifikaci a s přehledem dosavadní praxe a publikační činnosti přijímá do 14 dnů po uveřejnění tohoto oznámení Kancelář Akademie věd České republiky, sekretariát ředitele, Národní tř. 3, 111 42 Praha 1.

Výstava o Jižní Africe

Ve vestibulu budovy ÚTIA uspořádal Orientální ústav AV ČR zajímavou výstavu „Jižní Afrika – minulost a současnost“. Výstava byla připravena ve spolupráci s Velvyslanectvím Jihoafrické republiky v Praze, Náprstkovým muzeem (zapůjčilo exponáty), Rhodes University – Grahamstown, Česko-jihoafriickou společností, Společností přátel Afriky a Společností Kontinenty. Autory fotografií byli J. K. Coetzee a Jana Noseková.

Výstavu, která seznamuje s životem v Jihoafrické republice i s českými badateli zabývajícími se touto oblastí v minulosti, zahájili 3. května 1995 ředitel OÚ PhDr. J. Kolmaš, DrSc. a předseda vědecké rady PhDr. O. Hulec, CSc., náš přední afrikanista. Zahájení se účastnil velvyslanec Jihoafrické republiky v Praze, který vyzvedl význam spolupráce s naší republikou, předseda Akademie věd Prof. R. Zahradník, místopředseda AV Prof. V. Pačes a další hosté.

SP

Model a analogie ve vědě, umění a filosofii

Sborník příspěvků z mnohooborového semináře. Téma spojilo ke společné diskuzi představitele mnoha oborů přírodních a humanitních věd. Šíře tématu umožnila přístup k modelu a jeho vztahu k analogii a dalším fenoménům lidského vnímání, myšlení a vyjadřování z nejrůznějších aspektů. 320 stran.

Člověk v moderních vědách

Soubor přednášek proslovených na kolokviu, které za účasti předních evropských vědců pořádá vídeňský Institut pro vědy o člověku v Castel Gandolfo. 156 stran. Rozebráno.

Pojem krize v dnešním myšlení

Sborník úvah evropských filozofů, kteří se sešli na společném zasedání v Castel Gandolfo. Autoři se ve svých příspěvcích snaží ukázat, co znamená pojem krize v našem uvažování o dějinných i životních problémech obecně a v jakém smyslu jsou krize nevyhnutelným jevem lidské civilizace. 149 stran.

Liberální společnost

Další sborník z tradičních kolokvií, která za účasti evropských vědců pořádá vídeňský Institut pro vědy o člověku. Jednotlivým tématem textů je problematika vývoje, možností a mezí liberálního myšlení v konfrontaci s jinými myšlenkovými proudy, jakož i otázky formování, fungování a šíření liberálně demokratických společností, 192 stran.

Academia

Podivuhodní kouzelníci

(Čítanka českého stalinismu v řeči vázané
z let 1945–55)

Uspořádal Antonín Brousek
272 str. 95,- Kč

Tento výběr nezapomenutelných, dnes nicméně – z dobrých důvodů – raději zapomínaných a zamlčovaných veršů významných českých básníků (Kundera, Holana, Hrubína, Šiktance, Kohouta, Nezvala a mnoha dalších), je nejen groteskní dobovou kyticí, ale zároveň mementem toho, jak labilní, vůči moci ústupná, může být inteligence.

Paul Johnson

Dějiny 20. století
845 str. 195,- Kč

Stále žádaná učebnice moderní historie. Strhující příběh 20. století, tohoto úděsného věku velkých technických vynálezů, ohromného bohatství i nekonečné bídy a teroru. Kniha poprvé u nás zveřejňuje některá dlouho zamlčovaná historická fakta.

František Kautman

Franz Kafka
178 str. 38,- Kč

Původní studie českého autora se zabývá dílem Franze Kafky v úzké spojitosti s jeho dramatickým životem. Kniha se opírá především o texty samotného Kafky.

KALEIDOSKOP AB 95 ** KALEIDOSKOP AB 95

Hamburg – možnost ubytování na lodi ČSPL za 23 DEM/noc (2 stanice S-Bahn od centra města). Prospekt je u Ing. Solníčkové v Kanceláři AV, Národní 3, Praha 1.

Čtvrtá mezinárodní konference **Fuzzy Systems and Intelligent Control** se bude konat 8.–11. dubna 1996 na Maui (Havaj, USA). Téma: Intelligent control, soft computing and humankind. Přihlášky a abstrakty přijímá Prof. Patricia Ralston, University of Louisville, Kentucky, fax 502–852–4713, internet paralsO1@ulkyvm.louisville.edu.

Woodrow Wilson Center ve Washingtonu, D.C. nabízí pobytová stipendia pro rok 1996–97 (říjen – květen, červen), vhodná zejména pro obory humanitní a společenské (přístup do Kongresové knihovny a dalších v oblasti). Centrum nemá laboratoře pro základní výzkum v přírodních vědách. Podrobné informace a formulář žádosti jsou na kontaktní adrese, termín přihlášek je **1.10.95**

Polytechnická škola a univerzita v Lausanne s Ženevskou univerzitou pořádají od října 1995 do března 1997 postgraduální kurs „Vědy o životním prostředí“. Podmínky a formulář přihlášky jsou na kontaktní adrese.

UNESCO–ICRO pořádají od září 1995 do ledna 1996 kursy genetického inženýrství, biotechnologie a počítačového zpracování údajů k projektu lidského genomu (Moskva, Tunis, Buenos Aires a Santiago de Chile). Podrobné oznámení je uloženo u Dr. Evy Jelínkové, Kancelář AV ČR, Národní 3, Praha 1.

Kontaktní adresa

Není-li uvedeno jinak, je původní zdroj informace k nahlédnutí u paní A. Štyrové, kancelář AV ČR, Národní 3, Praha 1, telefon 24 22 03 84, linka 480

Vydává:

Tiskový odbor Kanceláře AV ČR

Národní 3, Praha 1

Odpovědný redaktor: Svetožár Pantůček

Redakce: Sylva Daníčková

tel.: 24 24 05 14

Sazba: Fortuna, středisko fotosazby, Praha

Tisk: Academia Praha

Číslo vychází 1. 6. 1995

ISSN 1210–9525

Oběti české vědy v době druhé světové války

*Kdo poznal už, co životu vše dlužen jest
pro jeho čest a slávu – a svou vlastní čest,
ten pravdu zná, ten jedinou tu pravdu zná,
pro kterou v pravdě žije se i umírá.*

Báseň Josefa Čapka z koncentračního tábora Sachsenhausen

V květnu 1995 si zahraniční i naše veřejnost připomněla historický fakt, že uplynulo již padesát let od ukončení poslední světové války. V rámci oslav výročí této významné události bychom neměli zapomínat na ty, kteří se vítězného konce nedožili, protože jejich životy byly násilně přervány.

Na popravistiích a v koncentračních táborech zemřelo tehdy několik set představitelů českého kulturního života. Zemřeli naši přední spisovatelé (mimo jiné K. Poláček, J. Kratochvíl a V. Vančura), výtvarníci (J. Čapek, V. Preissig, F. Bidlo, sochař Z. Dvořák), herci a divadelní režiséři (A. Letenská, J. Skřivan, O. Stibor aj.) i hudební skladatelé (mimo jiné K. Hašler). Nenahraditelné ztráty utrpěla i česká věda.

Následující přehled přináší informaci o osmdesáti českých vědcích, jejichž život byl násilně přerván v období druhé světové války.

Bekanntmachung!

Trotz wiederholter ernster Warnungen versucht seit einiger Zeit eine Gruppe tschechischer Intellektueller in Zusammenarbeit mit Emigrantenkreisen im Ausland durch kleine oder größere Widerstandsakte die Ruhe und Ordnung im Protektorat Böhmen und Mähren zu stören. Es konnte dabei festgestellt werden, daß sich Anführer dieser Widerstandsakte besonders auch in den tschechischen Hochschulen befanden.

Da sich am 28. Oktober und am 15. November diese Elemente hinsetzen ließen, gegen einzelne Deutsche tätlich vorzugehen, wurden

die tschechischen Hochschulen
auf die Dauer von drei Jahren geschlossen,
neun Täter erschossen
und
eine größere Anzahl Beteiligten in Haft genommen.

Prag, den 17. November 1939.

Vyhláška!

Ačkoliv bylo opětovně vážně varováno, pokouší se od ně doby skupina českých intelektuálů ve spolupráci s emigračními kruhy v cizině, menšími nebo většími akcemi odrušiti klid a pořádek v Protektorátu Böhmen und Mähren. Při tom bylo zjištěno, že původci těchto aktů odporu zvláště také na českých vysokých školách.

Ježto tyto živly daly se ve dnech 28. října a 15. listopadu strhnouti k násilným činům proti jednotlivým Němcům,

byly české vysoké školy na dobu tří roků uzavřeny
devět pachatelů bylo zastřeleno
a větší počet účastníků vzat do vazby.

V Praze, dne 17. listopadu 1939

Der Reichsprotektor in Böhmen und Mähren
gez. Freiherr von Neurath.

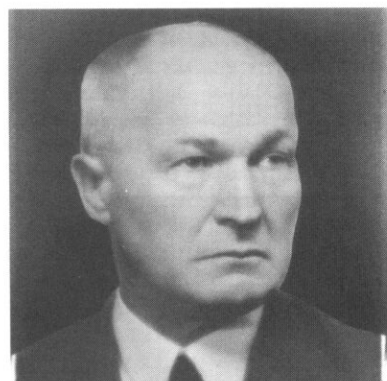
Jan AUERHAHN

Statistik a demograf **Jan AUERHAHN** (1880–1942), prezident Státního úřadu statistického v Praze, předseda Československého úřadu zahraničního, docent UK v Praze.

Vědecky se zabýval statistikou národnostních menšin a vystěhovalectví. V období nacistické okupace udržoval styky s domácím odbojem. Za heydrichiády zatčen a popraven na kobylišké stělnici.

Zoolog a cestovatel **Jiří BAUM** (1900–1944).

Procestoval Severní a Jižní Ameriku, Afriku, Austrálii, Skandinávii a část Asie, na cestách shromažďoval zoologickou dokumentaci. Autor četných studií zejména o ptácích a pavoucích. V období nacistické okupace byl z rasových důvodů deportován do varšavského ghetta, kde zahynul.

Bohumil BAXA

Právník a právní historik **Bohumil BAXA** (1874–1942), profesor MU v Brně, in memoriam člen ČAVU.

Bratr pražského primátora K. Baxy, vyučoval na UK v Praze a na řadě dalších pražských a brněnských vysokých škol. Zabýval se dějinami veřejného práva a českým historickým státním právem. Popraven nacisty v době heydrichiády na kobylišké stělnici.

Přírodovědec **August BAYER** (1882–1942), profesor VŠZ v Brně a Vysoké školy obchodní v Praze.

Zabýval se zejména dendrologií, fytopatologií a mykologií. Účastnil se protinacistického odboje, byl zatčen v prosinci 1941 a přes vážnou chorobu internován. Zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Lékař a chemik **Jan BEČKA** (1889–1942), profesor a rektor Vysoké školy veterinární v Brně.

Žák J. Horbaczewského, zabýval se biochemií, otázkami výroby insulinu a vztahy látkové přeměny k některým chorobám. V období nacistické okupace se účastnil odboje, byl zatčen gestapem v lednu 1941. Zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Historik **Jaroslav BEDNÁŘ** (1884–1944), archivář Památníku osvobození.

Autor prací o českých legiích ve Francii. Zemřel v koncentračním táboře.

Biolog a lékař **Vladimír BERGAUER** (1898–1942), docent UK v Praze (in memoriam profesor), ředitel Eugenického ústavu v Praze.

Žák V. Růžičky, zabýval se výzkumem dlouhověkosti, stárnutí, graviditou a eugenikou. V období nacistické okupace se zapojil do odboje, byl zatčen a deportován do koncentračního tábora Mauthausen v Rakousku, kde zahynul.

Sociolog a diplomat **Oskar BUTTER** (1886–1943).

Spolupracovník E. Beneše, účastník odbojové skupiny Maffie za první světové války. V období první republiky pracovník ministerstva zahraničních věcí a generální konsul v Paříži. Jako sociolog se zabýval funkcí novin a teorií žurnalistiky. Na začátku nacistické okupace se zapojil do odboje, v listopadu 1939 zatčen. Deportován do koncentračního tábora Buchenwald a později Osvětim, kde zahynul.

Václav DOLEJŠEK

Fyzik **Václav DOLEJŠEK** (1895–1945), profesor UK v Praze.

Blízký spolupracovník J. Heyrovského, zabýval se rentgenovou spektroskopií a atomovou fyzikou. Působil na UK v Praze (Ústav pro fyzikální chemii, Spektroskopický ústav) a ve Fyzikálním ústavu Škodových závodů. V období nacistické okupace se zapojil do domácího odboje, v říjnu 1944 byl zatčen a v lednu 1945 zemřel v terezínské Malé pevnosti.

Technik a fyzik **Viktor FELBER** (1880–1942), profesor a rektor ČVUT, člen ČAVU.

Zabýval se mechanikou, hydraulikou a termomechanikou, jako první u nás reagoval na teorii relativity a kvantovou teorii. V 30. letech propagátor budování nového sociálního řádu na etických základech. Za nacistické okupace se zapojil do domácího odboje (člen ilegálního Národněrevolučního výboru inteligence), roku 1942 byl zatčen a za stanného práva popraven i se svým synem Juliem na kobylišké stělnici.

Filosof a sociolog **Josef FISCHER** (1891–1945), docent UK v Praze, in memoriam člen ČAVU.

Bratr germanisty O. Fischera, zabýval se zejména filozofií dějin T. G. Masaryka a F. Palackého. V letech 1937–1938 předseda Společnosti přátel demokratického Španělska. V období nacistické okupace vůdčí osobnost odbojové skupiny Petiční výbor "Věrní zůstaneme". V říjnu 1941 zatčen gestapem, roku 1944 odsouzen k trestu smrti a v únoru 1945 popraven v Německu.

Pohřeb Jana Opletala

Lékař **Jan FLORIAN** (1897–1942), profesor MU v Brně, člen KČSN.

Embryolog a histolog, žák F. K. Studničky. Zabýval se vývojem lidského zárodku, sestrojil pákový mikromanipulátor, činný i v oblasti filozofie a poezie. Popraven v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Historik vojenství **Otakar FRANKENBERGER** (1884–1941).

Autor četných děl o husitském válečnictví. Popraven v období stanného práva v Praze v říjnu 1941.

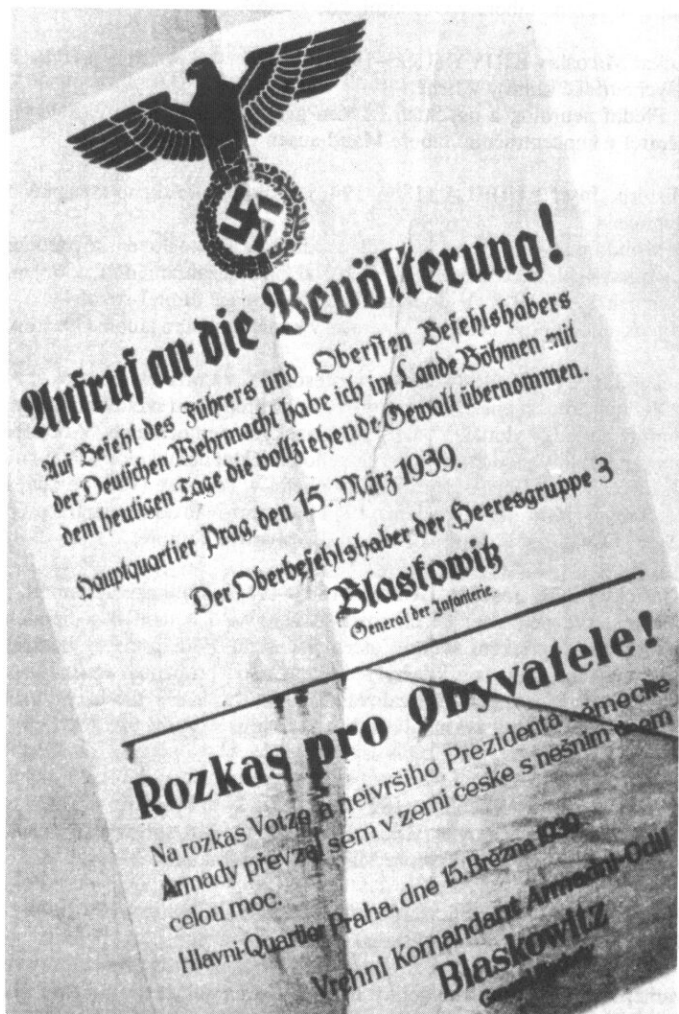
Jiří FRANTA

Oční lékař **Jiří FRANTA** (1899–1945), docent UK v Praze, primář očního oddělení nemocnic v Opavě a Hradci Králové.

Průkopník biochemických vyšetření v oftalmologii. Popraven nacisty v únoru 1945 v Německu.

Filolog **Jan FRČEK** (1896–1942), tajemník čs. oddělení Denisova ústavu na pařížské univerzitě, docent UK v Praze.

Významný slavista, pracoval zejména v oblasti ruské filologie a byzantologie. Popraven nacisty v období hejdrichiády.

První vyhláška okupantů v Praze

Sociální myslitel a publicista **Alfred FUCHS** (1892–1941), přednášející na Svobodné škole politických nauk, rada tiskového odboru předsednictva vlády.

Katolický myslitel pocházející ze staré pražské židovské rodiny, představitel moderního sociálně zaměřeného katolického universalismu. V roce 1939 pro svůj původ i názory vyloučen z veřejného života, na podzim 1940 zatčen gestapem, umučen v koncentračním táboře Dachau v Německu.

Lékař **Alexander GJURIČ** (1898–1944), in memoriam profesor UK v Praze.

Český internista jihoslovanského původu, žák J. Pelnáře a B. Prusíka. Účastník protinacistického odboje v Praze a v Bělehradu, kde byl v dubnu 1942 zatčen gestapem. Za svou účast v českém odboji odsouzen v Drážďanech k trestu smrti a popraven.

Klasický filolog a historik **Vladimír GROH** (1895–1941), profesor MU v Brně, in memoriam člen ČAVU.

Zabýval se zejména dějinami starověkého Říma. Za nacistické okupace jeden z organizátorů sokolského odboje na Moravě, spolu s J. Uhrem a dalšími brněnskými intelektuály se podílel na vybudování sítě ÚVOD na Moravě. V únoru 1941 byl zatčen gestapem a po vyhlášení stanného práva v září 1941 popraven.

Historik **Edgar Stanislav HAUNER** (1908–1942).

Popraven v období hejdrichiády v červnu 1942 na kobylišké střelnici.

Vojenský historik a publicista **Vilém Julius HAUNER** (1877–1941), vicepresident Vojenského ústavu vědeckého v Praze.

Otec E. S. Haunera, věnoval se dějinám novodobého válečnictví, překladatel Churchillových děl. Za účast v odboji byl deportován do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde zahynul.

Vladimír HELFERT

Hudební vědec **Vladimír HELFERT** (1886–1945), profesor hudební vědy MU v Brně, člen ČAVU a KČSN.

Na podzim 1939 zatčen gestapem a vězněn do roku 1942, znovu uvězněn 1944. Zemřel v květnu 1945 po návratu z Terezína na následky věznění v koncentračním táboře.

Matematický statistik **Konstantin HLADKÝ** (1895–1945).

Středoškolský profesor, věnující se statistické teorii i praxi. Zatčen v Brně v dubnu 1944, popraven ve Vratislavi v lednu 1945.

Lékař **Karel HORA** (1901–1942), profesor MU v Brně.

Věnoval se normální anatomii. V období nacistické okupace byl účastníkem odboje, zatčen gestapem a usmrcen v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku v plynové komoře.

Meteorolog **Bohuslav HRUDIČKA** (1904–1942), docent MU v Brně a brněnské techniky.

Zabýval se technickou meteorologií a klimatologií. Zatčen gestapem v listopadu 1941, zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku na zápal plic.

Pedagog **Ladislav JANDÁSEK** (1887–1942)

Pedagogický pracovník; teoretik, historik a propagátor sokolského hnutí, vydavatel Tyršových spisů. Účastnil se sokolského protinacistického odboje, zahynul v koncentračním táboře Osvětim v Polsku.

Historik a archivář **Bedřich JENŠOVSKÝ** (1889–1942), ředitel

Zemského archivu v Praze, hlavní organizátor Československého historického ústavu v Římě, člen KČSN, in memoriam člen ČAVU.

Jako čelný funkcionář České obce sokolské byl v době nacistické okupace činný v sokolském odboji. V říjnu 1941 zatčen gestapem, uvězněn v terezínské Malé pevnosti a později deportován do koncentračního tábora v Osvětimi, kde zahynul.

Lékař **Jan JESENSKÝ** (1904–1942), in memoriam profesor UK v Praze.

Stomatolog, pracoval na klinice svého strýce J. Jesenského (otce M. Jesenského). Zabýval se stomatologickou protetikou. Umučen v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Hudebník a hudební vědec **Rudolf KAREL** (1880–1945), profesor skladby na pražské konservatoři, člen ČAVU.

Působil původně jako učitel hudby v carském Rusku a od roku 1919 jako dirigent čs. vojska na Rusi. Zatčen pro ilegální protifašistickou činnost v roce 1943, vězněn na Pankráci a v Terezíně, kde v březnu 1945 zemřel. Komponoval i v internaci (skladba Nonet z roku 1945).

Hudební historik **Otakar KAMPER** (1878–1942).

Zastřelen v období heydrichiády na kobyliště střílnici.

Geofyzik a astronom **Bohumil KLADIVO** (1885–1943), profesor brněnské techniky, docent a správce astronomického ústavu MU v Brně.

Proslul svými pracemi o určení tíže na vybraných místech Moravy. Za nacistické okupace byl jako sokolský aktivista opakovaně vězněn (1939 a 1941), na následky věznění zemřel.

Geograf **František KOLÁČEK** (1881–1942), profesor MU v Brně, zakladatel zdejšího zeměpisného ústavu.

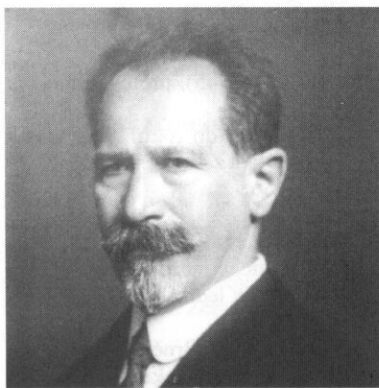
Pracoval v oboru regionální geografie, kartografie a klimatologie. V období nacistické okupace se účastnil odboje, byl v prosinci 1941 zatčen a popraven v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Klasický filolog **Josef KOLÁŘ** (1884–1942), gymnaziální ředitel.

Znalec antické literatury, překladatel Lucretia. Jako sokolský činovník zatčen v říjnu 1941, zemřel v koncentračním táboře Osvětim v Polsku.

Novinář a historik **Kurt KONRAD** (1908–1941).

Komunistický intelektuál a žurnalista, v oblasti historie se věnoval problematice revolucí, pokusil se o marxistický výklad husitství. V letech 1939–40 pracoval jako tiskový referent sovětského vyslanectví (konzulátu) v Praze, spolupracoval s komunistickým odbojem. V březnu 1941 zatčen gestapem, vězněn na Pankráci, Cvikově a v Drážďanech. Zde spáchal sebevraždu.

Arnošt Vilém KRAUS

Literární vědec **Arnošt Vilém KRAUS** (1859–1943), profesor UK v Praze, zakladatel Ústavu skandinávského a nizozemského v Praze, člen ČAVU a KČSN.

Jeden z našich nejvýznamnějších germanistů. Badatelsky se zaměřil na česko-německé literární vztahy, na vztah J. W. Goetha k Čechům a na analýzu faustovského mýtu. Patřil k propagátorům severské kultury u nás. Za německé okupace byl deportován do terezínského gheta, kde zemřel.

Botanik **Vladimír KRIST** (1905–1942), pracovník botanického a dendrologického ústavu MU v Brně.

Autor četných prací o domácí a orientální květeně. V období nacistické okupace se účastnil domácího odboje, v listopadu 1941 zatčen gestapem. Zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Kamil KROFTA podle kresby Bohdana Heřmanovského z r. 1930

Historik a diplomat **Kamil KROFTA** (1876–1945), profesor UK v Praze, člen ČAVU a KČSN.

V českém dějepiscectví jeden z hlavních představitelů tzv. Gollovy školy. V období první republiky působil jako vyslanec ve Vatikánu, Rakousku a v Německu, v letech 1936–1938 ministr zahraničních věcí. V období nacistické okupace se zapojil do činnosti odbojové organizace Přípravný národně revoluční výbor (1942–1944). V červnu 1944 zatčen gestapem a až do konce války vězněn v Malé pevnosti v Terezíně. Zemřel v srpnu 1945 na následky věznění.

Historik výtvarného umění **Pavel KROPÁČEK** (1915–1943), pracovník Národní galerie.

Znalec výtvarného umění husitského období. Byl zapojen do komunistického odboje, v dubnu 1942 zatčen a v lednu 1943 deportován do koncentračního tábora v Osvětimi, kde zemřel.

Lékař **Miroslav KRIVÝ** (1896–1942), profesor MU v Brně, přednosta psychiatrické kliniky v Brně.

Přední neurolog a psychiatr, zatčen gestapem na konci roku 1941, zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Historik **Josef KUDELA** (1886–1942), ředitel brněnského klasického gymnasia.

V období první světové války člen Odbočky Československé národní rady na Rusi, jako historik se zabýval naším zahraničním odbojem v letech 1914–1918. V době nacistické okupace činitel sokolského a vojenského odboje na Moravě, zemřel v koncentračním táboře Osvětim.

Lékař **Jan LEVIT** (1884–1944), profesor UK v Praze.

Začínal jako vojenský chirurg v Srbsku již před první světovou válkou, v průběhu války sloužil v různých vojenských nemocnicích. V období první republiky přednosta chirurgického oddělení nemocnice v Praze na Bulovce. Roku 1942 deportován do gheta v Terezíně (vedl ve zdejší nemocnici chirurgické oddělení), 1944 transportován do koncentračního tábora Osvětim v Polsku, kde zahynul v plynové komoře.

Klasický filolog **Josef R. LUKEŠ** (1893–1942), gymnaziální ředitel.

Vedle své pedagogické činnosti se věnoval i bádání o sociálních poměrech v antickém světě. Zatčen v červnu 1942 přímo v budově příbramského gymnasia, kde byl ředitelem, a to v průběhu maturit. O pár dní později zastřelen "pro schvalování atentátu" na R. Heydricha, protože prý v hodině řečtiny vykládal o antické tyrannii se zjevnými narážkami na A. Hitlera.

Botanik **Ladislav MÁČEL** (1897–1942).

Badatelsky se věnoval fytopaleontologii. Zatčen v listopadu 1941, zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Historik, archivář a publicista **Josef MATOUŠEK** (1906–1939), docent UK v Praze, pracovník Zemského archivu v Praze.

Syn právníka a ministra J. Matouška st., žák J. Šusty. Badatelsky se zaměřoval se na politické dějiny 19. století a na dobu rudolfinskou. Na jaře roku 1939 se stal vedoucím studentského odboru Národního sjednocení. Jedna z prvních obětí české vědy v období nacistické okupace.

V noci ze 16. na 17. listopadu 1939 zatčen gestapem a vzápětí spolu s osmi studentskými funkcionáři popraven v ruzyňských kasárnách.

Historik **Bedřich MENDL** (1892–1940), profesor UK v Praze, ředitel Státního historického ústavu, člen KČSN, in memoriam člen ČAVU.

Vynikající editor středověkých písemností a přední znalec hospodářských a sociálních dějin. V důsledku rasové persequce spáchal sebevraždu.

Lékař **Miloš NEDVĚD** (1908–1943), in memoriam docent UK v Praze.

Působil jako internista, zabýval se problematikou vlivu výživy a sociálního prostředí na zdravotní stav populace. V období první republiky byl politicky byl činný ve Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku a řadě levicových organizací. V období nacistické okupace byl zapojen do domácího odboje, v dubnu 1942 byl zatčen gestapem a deportován do terezínské Malé pevnosti. Zemřel v koncentračním táboře Osvětim–Brzezinka.

Zemědělský odborník **Karel NEORAL** (1889–1945), vědecký pracovník Zemského výzkumného ústavu zemědělského v Brně, první habilitovaný docent vinařství na VŠZ v Brně.

Zemřel na následky věznění v koncentračním táboře Oranienburg.

Mineralog **Radim NOVÁČEK** (1905–1942), odborný pracovník UK v Praze a Národního musea v Praze.

Zabýval se analýzou uranových nerostů, je po něm nazván radioaktivní nerost nováčekit. V období nacistické okupace se účastnil odboje, roku 1941 byl zatčen. Zahynul v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Historik, archivář a publicista **Jaroslav PAPOUŠEK** (1890–1945).

Jeden z organizátorů československých legií v Rusku, roku 1918 vězněn šest měsíců bolševiky v Moskvě. Za první republiky pracovník ministerstva zahraničních věcí a ředitel jeho archivu, autor řady historických prací o česko–ruských vztazích v 19. a 20. století. V období nacistické okupace činný v odboji, v prosinci 1941 zatčen gestapem, zemřel v lednu 1945 v nacistickém vězení.

Historik **František PÁTA** (1885–1942).

Knihovník Národního musea v Praze a regionální historik Litomyšlska. Popraven v období heydrichiády v červenci 1942.

Josef PÁTA

Filolog **Josef PÁTA** (1886–1942), profesor UK v Praze, člen KČSN, in memoriam člen ČAVU.

Mladší bratr Františka Páty, náš přední slavista se zvláštním zaměřením na bulharštinu a lužickou srbštinu. Propagátor česko–lužických styků, ve 30. letech vystupoval proti perzekuci Lužických Srbů v nacistickém Německu. Po vytvoření protektorátu Böhmen a Mähren mu bylo zakázáno přednášet. Od podzimu 1939 se účastnil v domácím odboji. V období heydrichiády byl v červnu 1942 zatčen a podobně jako jeho bratr František popraven na kobyliské stělnici.

Lékař **Hynek PELC** (1895–1942), profesor UK v Praze.

Epidemiolog, jeden ze zakladatelů sociálního lékařství. Popraven nacisty v období heydrichiády.

Matematik **Bedřich POSPÍŠIL** (1912–1944), asistent na brněnské technice a gymnasiální profesor v Brně, in memoriam člen ČAVU.

V letech 1941–1944 vězněn gestapem, po propuštění záhy zemřel na následky věznění.

Mineralog **Vojtěch ROSICKÝ** (1880–1942), docent UK v Praze a profesor MU v Brně, ředitel Ústavu mineralogického v Brně, člen ČAVU a KČSN.

Zabýval se problematikou minerologie, petrografie a krystalografie. V období nacistické okupace byl zatčen a umučen v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Klasický filolog **Maxmilián RYŠÁNEK** (1890–1942), gymnaziální profesor.

Badatelsky se zabýval sociálními a právními dějinami antického světa. Zatčen gestapem již 1. září 1939, později propuštěn, avšak v období heydrichiády popraven.

František ŘÍKOVSKÝ

Geograf **František ŘÍKOVSKÝ** (1901–1942), profesor MU v Brně.

Zabýval se geomorfologií, klimatologií, regionální a sídelní geografii. V období nacistické okupace se účastnil odboje a byl roku 1941 zatčen. Zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Fyzik **Josef SAHÁNEK** (1896–1942), mimořádný profesor MU v Brně, člen KČSN.

Zabýval se vysokofrekvenční elektronikou a výzkumem krátkých elektromagnetických vln. Zatčen v prosinci 1941, zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Literární vědec **Stanislav SAHÁNEK** (1883–1942), docent MU v Brně.

Znalec německé literatury a germanista. Odvečen spolu s jinými brněnskými intelektuály do koncentračního tábora Mauthausen v Rakousku, kde zahynul.

Mineraložka **Ludmila SLAVÍKOVÁ–KAPLANOVÁ** (1890–1943), správkyně mineralogických sbírek Národního musea v Praze.

Manželka mineraloga F. Slavíka (1876–1957), badatelsky se zabývala mj. krystalografií. V době nacistické okupace se účastnila domácího odboje, byla i se svým manželem zatčena v roce 1942. Zemřela v koncentračním táboře Osvětim v Polsku.

Právník a publicista **Emil SOBOTA** (1892–1945), dlouholetý pracovník Kanceláře prezidenta republiky.

Znalec československého ústavního práva. V období nacistické okupace se účastnil domácího odboje. V březnu 1945 byl zatčen gestapem a koncem dubna zavražděn v pankrácké věznici v Praze.

Technik a vynálezce **Josef SOUSEDÍK** (1894–1944).

Zabýval se konstrukcí elektrických strojů a přístrojů, autor několika desítek patentovaných vynálezů. Pro svou činnost popraven nacisty.

Historik **Evžen STEIN** (1902–1943), středoškolský profesor.

Vynikající znalec teologie a filozofie předhusitského období. Z rasových důvodů internován v koncentračním táboře Osvětim v Polsku, kde zemřel.

Lékař **Václav STRIMPL** (1894–1942), docent Komenského university v Bratislavě.

Český epidemiolog a imunolog, badatelsky činný v oboru bakteriologie. Zatčen gestapem v červnu 1942 v Rychnově, kde studoval epidemii břišního tyfu, a popraven pro velezradu.

Praha 1939

Jindřich SVOBODA

Astronom **Jindřich SVOBODA** (1884–1941), profesor a rektor ČVUT v Praze.

Založil a vybudoval astronomickou laboratoř ČVUT, zabýval se teoretickou a geodetickou astronomií a studiem komet. Zakladatel čs. meteorické školy. Zemřel na následky věznění.

Zoolog **Jaromír ŠÁMAL** (190–1942), profesor Vysoké školy zemědělské a lesního inženýrství při ČVUT v Praze.

Zabýval se hydrobiologickými problémy a entomologií. V době nacistické okupace činný v domácím odboji, za heydrichiády zatčen a popraven na kobyliště střešnici. Jeho otec P. Šámal (1867–1941), významný český právník a kancléř prezidentů T. G. Masaryka a E. Beneše, byl rovněž činný v domácím odboji a popraven nacisty.

Chemik **Antonín ŠIMEK** (1887–1942), první profesor fyzikální chemie na MU v Brně.

Žák laureáta Nobelovy ceny W. L. Bragga, zabýval se rentgenovou strukturní analýzou v mineralogii a dalšími problémy. V době nacistické okupace se účastnil domácího odboje. Byl zatčen a zahynul v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Sociolog a filosof **Vasil Kaprálek ŠKRACH** (1891–1943), redaktor revue Česká mysl.

Žák a blízký spolupracovník T. G. Masaryka, spoluzakladatel Masarykovy sociologické společnosti. Za nacistické okupace se účastnil domácího odboje. V roce 1940 byl zatčen gestapem a popraven v Berlíně.

Elektrotechnik **Leopold ŠRÁMEK** (1882–1942), profesor ČVUT v Praze.

Badatelsky se věnoval obecné elektrotechnice a vysokofrekvenční technice. Umučen v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Zoolog **Jaroslav ŠTORKÁN** (1890–1942), profesor UK v Praze.

Průkopník akarologie, věnoval se i zoogeografickým problémům, podnikl řadu výzkumných cest po Evropě i jiných světadílech. V období nacistické okupace činný v domácím odboji, za heydrichiády zatčen a popraven na kobyliště střešnici.

Paleontolog **Jaroslav ŠULC** (1903–1942), pracovník Národního musea a UK v Praze, později soukromý badatel.

V době nacistické okupace činný v domácím odboji, zatčen a po téměř třech letech popraven v Berlíně – Plötzensee.

Lékař **Leo TAUSSIG** (1884–1944), profesor UK v Praze.

Přední psychiatr a neuropatolog. Z rasových důvodů vyloučen z veřejného života, zemřel v koncentračním táboře Osvětim v Polsku.

Historik **Hugo TRAUB** (1879–1942), docent historie na brněnské technice.

Zabýval se českými politickými dějinami 19. století.

Z rasových důvodů internován v koncentračním táboře Osvětim, kde zemřel.

Lékař **Vladimír TŮMA** (1897–1945), docent UK v Praze. Histolog a embryolog, popraven v Praze v pankrácké věznici.

Filosof a psycholog **Josef TVRDÝ** (1877–1942), docent MU v Brně a profesor Komenského university v Bratislavě, ředitel Státní pedagogické akademie v Brně, člen ČAVU a KČSN.

Významný představitel českého pozitivismu. Zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Pedagog **Jan UHER** (1891–1942), profesor MU v Brně, in memoriam člen ČAVU.

Na počátku první republiky soukromý knihovník T. G. Masaryka, činný v sokolském hnutí. Od počátku nacistické okupace byl činný v odbojové organizaci Obrana národa na Moravě. V listopadu 1939 zatčen, o tři roky později odsouzen k trestu smrti a popraven v Berlíně.

Mineralog **František ULRICH** (1899–1941), mimořádný profesor UK v Praze.

Žák F. Slavíka, věnoval se krystalografii, geochemii a rentgenometrii. Je po něm nazván uranový nerost ulrichit. V období okupace vyvíjel protinacistickou činnost, byl zatčen a vážně zraněn. Na následky zranění zemřel.

Veterinární lékař **Tomáš VACEK** (1899–1942), profesor Vysoké školy veterinární v Brně.

Zakladatel moderní srovnávací fyziologie hospodářských zvířat, umučen v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

Literární teoretik **Bedřich VÁCLAVEK** (1897–1943), knihovník, profesor brněnské konservatoře, docent MU v Brně.

Věnoval se literární teorii a folkloristice v marxistickém duchu, čelný představitel levicové inteligence. Roku 1940 odešel do ilegality, ale o dva roky později byl zatčen. Zemřel v koncentračním táboře Osvětim.

Právník a právní teoretik **Jan VÁŽNÝ** (1891–1942), profesor MU v Brně a Komenského university v Bratislavě, in memoriam člen ČAVU.

Přední znalec římského práva. Zemřel v koncentračním táboře Mauthausen v Rakousku.

František ZÁVIŠKA

Fyzik **František ZÁVIŠKA** (1879–1945), profesor UK v Praze, ředitel Ústavu pro teoretickou fyziku UK v Praze, člen ČAVU a člen KČSN.

Významný badatel v oboru teoretické fyziky a fyzikální optiky. Přispěl ke zdomácnění teorie relativity u nás. V roce 1944 byl zatčen gestapem a převezen do Rakouska (koncentrační tábor Mauthausen). Zemřel v dubnu 1945 na pochodu smrti v Githornu u Brunšviku.

Sociolog **Bruno ZWICKER** (1907–1944), přednášející na MU v Brně.

Asistent A. I. Bláhy, zabýval se metodologií sociologie. Od roku 1938 přednášel na gymnáziích (mj. i na nově zřízeném židovském gymnasiu v Brně), později internován z rasových důvodů. Zemřel v koncentračním táboře Osvětim v Polsku.

Česká věda za druhé světové války a její ztráty

Druhá světová válka patří v dějinách české vědy k temným obdobím. České vysoké školy byly od listopadu 1939 dlouhodobě uzavřeny a činnost dalších vědeckých institucí do značné míry ochromena. Musely ze svých řad vyloučit badatele židovského původu a osoby se zjevným protifašistickým smýšlením, byly vedeny k projevům loyality s nacistickou mocí, zápasily s tuhou cenzurou a zvýšeným dohledem protektorátních i říšských orgánů. Dočasně tehdy zanikla značná část tradičních českých vědeckých periodik, k čemuž mimo jiné přispěly i stupňující se finanční potíže. Systematicky bylo omezováno i střední školství, podřízené jednotným osnovám prosazujícím germanizaci a postupnou likvidaci české vzdělanosti.

K největším ztrátám však tehdy i v oblasti české vědy patřily ztráty na lidských životech. Výše uvedený seznam nelze považovat za úplný přehled ztrát, které české vědě neodčinitelně způsobila svými násilnickými skutky nacistická moc. Kromě několika ilustrativních příkladů jiného rázu se zaměřuje především na vysokoškolské badatele a pracovníky dalších předních vědeckých institucí. Ponechává tak stranou jména dalších intelektuálů, kteří byli ve větší či menší míře odborníky v různých vědních disciplínách a věnovali se jejich pěstování. Stranou v tomto výčtu zůstávají i jména těch, kteří koncentrační tábory a nacistické káznice přežili a vrátili se z nich ke svým blízkým a ke své práci.

Jestliže bychom chtěli výše uvedený přehled seřadit chronologicky, připadlo by v tomto smutném výčtu první místo nadanému historikovi J. Matouškovi, který byl zatčen spolu se studentskými předáky 16. listopadu 1939 a již o den později popraven. V té době již byla v plném proudu perzekuce židovského obyvatelstva, která se nevyhnula ani profesorům University Karlovy v Praze a dalším vědeckým pracovníkům. Někteří z nich na ni reagovali sebevraždou (profesor hospodářských a sociálních dějin B. Mendl), jiné čekala smrt v ghettech a koncentračních táborech (profesoři Karlovy university germanista A. L. Kraus, lékař J. Levit, psychiatr L. Taussig; z řady dalších si připomeňme alespoň historiky E. Steina a H. Trauba, zoologa J. Bauma, brněnského sociologa B. Zwicke- ra či katolického myslitele A. Fuchse aj.).

Brzy došlo i na blízké spolupracovníky E. Beneše a představitele prvních domácích pokusů o protinacistickou rezistenci. Ještě v průběhu roku 1939 byli zatčeni sociolog O. Butter, hudební vědec V. Helfert, geofyzik B. Kladiwo a pedagog J. Uher. V roce 1940 byl zatčen někdejší Masarykův spolupracovník V. K. Škrach, od roku 1941 již zatýkání dostávalo masový charakter. První velká vlna se obracela proti sokolskému odboji, k němuž vedle B. Kladiwa a J. Uhra patřili i historikové B. Jenšovský a J. Kudela, klasičtí filologové V. Groh a J. Kolář či pedagog L. Jandásek.

V souvislosti se svou účastí v protinacistickém odboji bylo zatčeno a přišlo o život několik desítek předních českých vědců. První z těchto úmrtí spadají do roku 1941, o rok později však již vraždění dosáhlo svého vrcholu. V roce 1942 přišlo z výše uvedených vědců o život 42 osob, tedy více než polovina (z toho 14 v přímé souvislosti s běsněním nacistického režimu po atentátu na R. Heydricha). Zvláště těžce tehdy byla postižena Masarykova univerzita a další brněnské vysoké školy, jejichž pedagogické sbory se částečně přesunuly do rakouského Mauthausenu. Další etapu zvýšené krvežíznivosti představoval konec války. V období od ledna do počátku května 1945 (tedy vlastně za pouhou jednu třetinu roku) dokázali nacisté přivodit smrt deseti českým vědcům, další pak zemřeli na následky věznění po svém propuštění.

15. březen 1939 - okupanté na Hradě

Záměrná likvidace duchovní elity českého národa

Značná část vědeckých pracovníků uváděných v tomto seznamu patřila k intelektuální elitě českého národa. V době své perzekuce z nich 34 patřilo k **vysokoškolským profesorům** (z toho bylo 12 profesorů Univerzity Karlovy v Praze, 13 profesorů Masarykovy univerzity v Brně a 9 osob bylo profesory na dalších českých či moravských vysokých školách). Šestnáct osob bylo oprávněno používat titul **docent** (z toho 8 na Univerzitě Karlově, 5 na Masarykově univerzitě a 3 na jiných vysokých školách). Z těchto čísel je zřejmé, že se nacistická perzekuce nespokojila pouze se zákazem vyučování na českých vysokých školách, ale cílevědomě se pokoušela decimovat i jejich profesorské sbory.

Šest z těchto vědců bylo již v době před svým pronásledováním členy obou našich učených společností, to jest **Královské české společnosti nauk** a **České akademie věd a umění** (byli to hudební vědec V. Helfert, literární vědec A. V. Kraus, historik K. Krofta, mineralog V. Rosický, filozof J. Tvrď a fyzik F. Závíška). Dalších sedm z nich bylo členy pouze jedné z těchto institucí (členy KČSN byli lékař J. Florian, historik B. Jenšovský, historik B. Mendl, filolog J. Páta a fyzik J. Sahanek; členy ČAVU fyzik V. Felber a hudební vědec R. Karel). V letech 1946–1947 bylo za členy ČAVU in memoriam zvoleno devět českých vědců tragicky zemřelých v průběhu druhé světové války (byli to právník B. Baxa, filosof J. Fischer, klasický filolog V. Groh, historik B. Jenšovský, historik B. Mendl, filolog J. Páta, matematik B. Pospíšil, pedagog J. Uher, právník Jan Vážný). Celkem tedy mezi těmito vědci bylo nejméně 11 členů KČSN a 17 členů ČAVU.

Oběti z řad německé vědy v českých zemích

Při výčtu ztrát, které postihly naši vědu v období druhé světové války, nesmíme zapomínat ani na fakt, že v mnoha ohledech byla tehdy zásadním způsobem podlomena i věda pěstovaná německy mluvícími obyvateli českých zemí. Jejím přirozeným centrem zůstávala v období první republiky pražská německá univerzita a většina jejích představitelů byla organizována ve Společnosti pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách (založena 1891, v době nacistické okupace přeměněna na Německou akademii věd v Praze). Československý stát si uvědomoval důležitost obou těchto institucí ve společenském i vědeckém dění v zemi a podporoval je mimo jiné i četnými finančními subwencemi. Přesto již v průběhu třicátých let ochromovala ve vzrůstající míře jejich vědecký přínos nacistická ideologie, k níž se

značná část představitelů německé vědy v českých zemích hlásila. Její neslučitelnost s objektivitou vědeckého poznání se projevila zejména v oblasti společenských věd, řada přírodních věd byla zase poznamenána příklonem k pavědeckým teoriím o nadřazenosti árijské rasy (antropologie, biologie, genetika, medicína aj.). Na sklonku třicátých let došlo i na vylučování vědců z těchto institucí pro jejich rasový původ. Některým z vypuzených vědců se podařilo emigrovat a nadále badatelsky působit v zahraničí, jiní se však jako většina židovského obyvatelstva ocitli v koncentračních táborech a řada z nich zde zahynula. K obětem československé vědy za druhé světové války je proto třeba připisat ještě jména alespoň těchto vědců:

Chemik **Hans Leopold MEYER** (1871–1942), profesor pražské německé techniky a pražské německé univerzity, zemřel v Terezíně.

Matematik **Georg PICK** (1859–1942), působil na pražské německé a na vídeňské univerzitě, zemřel v Terezíně.

Farmakolog **Emil STARKENSTEIN** (1884–1940), profesor pražské německé univerzity, zemřel v Mauthausenu.

Historik **Samuel STEINHERZ** (1857–1942), profesor rakouských dějin a pomocných věd historických pražské německé univerzity, zemřel v Terezíně.

Václavské náměstí 8. května 1945

Připravili Antonín Kostlán (text) a Jana Šlechtová (obrazové přílohy). Byla použita obrazová dokumentace Archivu AV ČR v Praze.